

HALKBİLİMİ
ARAŐTIRMALARI DERNEĐİ
FOLKLOR RESEARCH ASSOCIATION

*uluslararası halkbilimi
araştırmaları dergisi*

Geliř Tarihi: 24. 12. 2018 / Kabul Tarihi: 25. 12. 2018
Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi,
2018, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 1-10.

Geçmişten Günümüze Edebiyatımızda Dirijizm

From The Past To Our Day Dirijism

Dr. Samet KILIÇ

Samet.kilic@bilgekilavuz.com.tr

Öz

Dirijim, yönlendirme, güdüleme anlamlarına gelmektedir. Ekonomik bir terim olarak literatüre giren bu kelime sanat, edebiyat ve medya alanında da kullanılmaya başlanmıştır. Dirijizm, İnsanların topluluklar halinde yaşamaya başlamışından bugüne iktidar sahiplerinin halkı yönlendirmede kullandıkları bir güç olmuştur. Teknolojik gelişmelerin bugünkü kadar olmadığı dönemlerde dirijizm, edebi metinler üzerinden varlığını sürdürmüş ve birçok örnek bırakmıştır.

Teknolojik gelişmelerin yaşandığı günümüzde medya, iletiyi alıcıya ulaştırmadaki gücünden dolayı dirijizmin en önemli aracı haline gelmiştir. Medyanın geliştirdiği kitle iletişim araçları vasıtasıyla iletilmek istenen bir mesaj, aktarılmak istenen bir düşünce ve satılmak istenen bir ürün hedeflerine kolaylıkla ulaşabilmektedir. Günümüz medyasının beslendiği kaynakların başında yine sanat ve edebiyat gelmektedir. Bu durum ise günümüzde yapılan dirijizmlerin medya aracı ile yapılırsa da edebiyatı ilgilendirdiği söylenebilir.

Bu makalede insanlığın topluluklar halinde yaşamaya başlamasından günümüze dek yapılan dirijizm yöntemlerine, örneklerine ve sonuçlarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dirijizm, Edebiyat, Medya, Sanat

Abstract

The meaning of orientation, orientation, motivation. This word, which has entered the literature as an economic term, has been used in the field of art, literature and media. Dirijism has

been a power used by the rulers to guide the people since people began to live in communities. In times when technological developments were not as much as they are today, religiousism survived through literary texts and left many examples.

In the days of technological developments, the media has become the most important tool of corporate life due to its power in delivering the message to the buyer. A message to be conveyed through the mass media developed by the media, a thought to be conveyed and a product that is intended to be sold can be easily reached. Art and literature come at the beginning of the sources that the media today feed. In this case, it can be said that the current dirijism is done with the media tool, but it is related to literature.

In this article, the methods and examples and the results of the dirijism which have been carried out since the beginning of living of the humanity in the communities have been included.

Keywords: Dirijism, Literature, Media, Art

GİRİŞ

Terimi olarak dirijizm, devletin ekonomiye sistemli bir şekilde müdahalesi (Çıkla, 2007:61) anlamına gelmektedir. Yönlendirme, güdümlenme¹ anlamlarına gelen bu kavram ekonominin yanında zamanla farklı alanlarda da kullanılmaya başlanmıştır. Temelde yönlendirme ve yön verme işlevinin uygulandığı bir müessese haline gelmiştir. Asırlar boyu iktidar sahipleri kendi güçlerini korumak, aldıkları kararları halka anlatmak, aktarmak ve uygulatmak gibi amaçlarla dirijizmi kullanmışlardır.

Geçmişten günümüze dirijizm, ekonomi medya ve edebiyat olmak üzere üç alanda yaygın kullanılmaktadır. Ekonomi, Fransızca kökenli bir kelime olup bir insan topluluğunun ya da bir ülkenin, yaşayabilmek için üretme ve bunları bölüşme biçimlerinin ve bu eylemlerden doğan ilişkilerinin tümü (Aypek, 2009:45) anlamına gelmektedir. Ekonomi, ülkelerin ayakta kalabilmesi için en önemli alanların başında gelmektedir. Bu önemden dolayı iktidarlar ekonomi üzerinde birçok politikalar geliştirmektedir. Bu politikalar geliştirilirken kullanılan en önemli araçlardan biri dirijizmdir.

Dirijizmin kullanıldığı alanlardan biri olan medya; günlük hayatımızda önemli rol oynayan, bireyin bilgi, eğlence ve reklam ihtiyacını gideren taşıyıcı ve iletici bir sistemdir (İspir, 2013:3). İnsanlığın var olduğu günden bugüne kadar imgeler kendilerini farklı medya araçları üzerinden göstermişlerdir. Antik çağ, söylencelerin ve mitsel anlatıların çağı olarak kaşımıza çıkmaktadır. Orta Çağ, matbaanın icadıyla yazının çağı olmuştur. Basılı materyallerin çoğalmasıyla yazı, çok önemli bir güç haline gelmiştir. Teknolojik gelişmelerle beraber önce fotoğraf makinesi ardından sinema ve televizyon gibi kitle iletişim araçları imgenin gücünü taşıyor hale gelmiştir (Parsa, 2007:1). Medya

¹ <https://eksisozluk.com/dirijizm--995281> Erişim Tarihi: 06.07.2018 Erişim Saati: 22:10

iletinin alıcıya ulaşmasında en etkili yöntemlerin başında gelmektedir. Gelişen teknolojiyle beraber birçok kitle iletişim araçları doğuran medya, alıcıya ulaşmadaki gücü sayesinde her dönemin gözde materyalleri arasında olmuştur.

Medya ve kitle iletişim araçlarının kültürün taşıyıcısı ve aktarıcısı olduğu birçok bilim insanı tarafından kabul görmektedir. Gelişen teknoloji ile beraber kitle iletişim araçları çok güçlü ve etkili hale gelmiştir. Amerika'da futbol müsabakası anlatan bir spiker aynı anda dünyanın farklı noktalarına yayın yapabilmektedir. Dolayısıyla medya, günümüzün en büyük iletişim araçlarından biri haline gelmiştir (Kocadaş, 2006:5). Medyanın bu gücü bilindiğinden iktidar sahipleri aktif olarak görsel medyayı kullanmakta, etkilerinden yararlanmaktadır. Siyasi hareketler, fikir grupları, sivil toplum kuruluşları vb. yapılar kendi çalışmalarını aktarmak, düşüncelerini insanlara ulaştırmak amacıyla medyayı propaganda aracı olarak kullanmaktadır. Ticaret ile uğraşan kuruluşlar ürünlerinin veya verdileri hizmetlerin pazarlanması için reklam vermek suretiyle görsel medyayı kullanmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları yapılan çalışmaları aktarmak, ihale veya personel alımı gibi işlerinden ötürü görsel medyayı kullanmaktadır. Bütün bu örneklerde eğilimin bu kadar çok olması görsel medyanın halkı peşinden sürükleyecek gücünün olması doğal bir popülizm oluşturacak kudrete sahip olmasındandır.

Medyada bir ürün veya bir gündem hakkında oluşturulan popülizm, büyük kitleleri etkileyecek sonuçlar doğurur. Medyada ürünlerin, durumların veya gündemlerin popülerleştirilmesinin iki yönü vardır. Birincisi popülist yapılan üründen veya gündem oluşturulan durumdan kazanç sağlamadır. Bu durum maksatlı bir çalışma olarak görülmektedir. Bir diğer yönü de halka hizmet amacıyla iyi niyetli olarak eğitim, sosyal sorumluluk, kültür gibi alanlarda popülizm oluşturmaktır (Alver, 2012:321). Maksatlı iletilerin alıcıya ulaştırılması için yapılan popülerleştirme sonucunda kültür ekonomisi oluşmaktadır. Bu kültür ekonomisiyle birlikte olumlu veya olumsuz bütün mesajlar istenildiği ölçüde alıcıyı etkileyebilmektedir. Dirijizm, bu maksatlı aktarım yönteminin adıdır.

Edebi metin, duygu, düşünce ve hayallerin belirli bir üslup ve estetik kaygı ile yazıya dökülmesi ortaya çıkan ürünlerdir. Edebi metinlerin sanat ve estetik yönü olduğu kadar iletişim yönü de vardır. Edebi metinler, kendisiyle iletişime geçen kitleye estetik haz sağladığı gibi onları etkiler, onu muhatap alan toplumlara yön verir (Alver, 2006:34). Bu nedenlerden ötürü kitleleri etkileyecek güce sahip olan edebi metinlerde dirijizmin izleri bulmak gayet doğal olacaktır.

Dirijizm edebiyat alanında çok eski devirlerde kullanılmaya başlanmıştır. Fakat bu devirlerde edebiyat metinleri üzerinde yapılan yönlendirme ve yöneltmenin adı dirijizm olarak kullanılmamaktaydı. Tanzimat dönemi ile beraber terim olarak kullanılmaya başlayan dirijizm kelimesi Reşat Nuri Güntekin tarafından Edebiyatçıları Konuşuyor adlı eserde kullanıldığı görülüyor. Reşat Nuri Güntekin bu eserde devletin sanata müdanesinin dirijizm ile yapıldığına dem vuruyor (Çıkla, 2007:61).

Türk Edebiyatının her döneminde dirijizmin etkileri görülmektedir. Nitekim iktidar sahipleri ekonomi ve medyada kendi düşünce ve uygulamalarının yayımında dirijizmden faydalandıkları gibi edebi metinlerde de aktif şekilde dirijizmi kullanmışlardır. Bu kullanım ilkel dönemlerden başlayarak günümüze kadar süregelmiştir. Özellikle matbaanın icadıyla değer kazan yazın dünyası dirijizmin uğrak adresi olmuştur. Bu bölümde en eski devirlerden günümüze dek dirijizm bağlamında edebi metinlerde iktidar etkilerinin örnekleri sunulacaktır.

Tanzimat Öncesi Dirijizm Örnekleri

İnsanlar topluluklar halinde yaşamaya başladıklarından itibaren iletişim ihtiyacı gereği yazın dünyası ilkel de olsa gelişmeler göstermiştir. Özellikle mağara duvarlarına çizilen resim, işaret ve şekiller o dönemin yazın dünyasını oluşturmaktaydı. Mağara duvarları incelendiğinde o coğrafya hakkında bilgiler elde edilmektedir. Resim, şekil ve işaretlerin içeriği o toplumun yaşadığı coğrafya ve içinde barındırdığı kültürle bağlantılı olmuştur. Denize yakın coğrafyalarda bulunan topluluklar deniz ürünlerinin temsilini çizmiş, savaş ihtiyacı olan ve yaşam mücadelesi gibi gereksinimleri bulunan topluluklar savaş aletlerinin temsillerini çizmişlerdir (Yücel, 2009: 1). İnsanlık tarihinin ilk mekanları olan mağaraların duvarlarının aynı zamanda birer yazınsal anlatım alanı olduğu için önemlidir. Bu dönemde oluşturulan resimler insanlık tarihinin ilk görsel kaynakları olmuştur. Tucholsky “bir resim bin sözcükten daha fazlasını söyler” der (Burke, 2003:8).

Mağara duvarlarına yapılan çizim çalışmaları insanların kullandıkları aletleri, çevrelerini, yaşadığı coğrafya ve dünyayı tanımlamasının yanında o dönem şartlarında insanları motive etmek, yönlendirmek için de güçlü bir araçtır. Nitekim duvara yapılan resim, teknolojinin gelişmediği bir dönem için yazılı ve görsel medyanın yerini tutan bir araç konumundadır. Savaşçı bir toplumu motive etmek için mağaralara savaş aletlerinin resmini çizmekten daha motive edici bir çözüm bulunamayabilir. Bu açıdan bakıldığında tarih öncesi dönemde başlayan ve belli bir süre devam eden mağara duvarlarına resim çizme sanatı bir dirijizm örneği olarak kabul edilebilir.

Yazının icadı ile insanlar ilgi alanlarına göre yazın dünyası oluşturmuşlardır. Zaman içinde estetik ve sanat ile bütünleşen yazı beraberinde edebiyatı doğurmuş kitlelere ulaşan bir alan haline gelmiştir. İnsanların estetik ve zevk ihtiyacını karşılayan edebi metinlerin oluşmasıyla da yazı önemli bir güç haline gelmiştir. Bu dönemlerde oluşturulan edebi metinler kitleleri etkilemiş ve yönlendirmiştir. Böyle önemli bir etkiye sahip olan edebi metinler, çeşitli dönemlerde zamanın iktidar sahipleri tarafından müdahalelere uğramış yönlendirilmiştir. Mat

Matbaanın icadıyla beraber edebi metinler daha büyük kitlelere ulaşmıştır. Bu durum ise edebi metinlerin değerini büyük ölçüde arttırmıştır. Bu süreç içerisinde birçok edebi metinler üretilmiş, görsel sanatların temeli atılmıştır.

Yazılı edebiyatın yanında sözlü edebiyatın da geliştiği dönemlerde dirijizmin izlerine rastlamak mümkündür. Özellikle köy seyirlik oyunları, karagöz oyunları, ortaoyunu gibi Geleneksel Türk Tiyatrosu bu dönemde gelişmeye başlamış, iktidarların halka açılan pencereleri olmuştur. Sözlü edebiyat çerçevesinde gelişen bu sanatlar söz varlığı içinde zamanın iktidar veya iktidara sahip olmak isteyenlerin düşüncelerini barındırmaya başladı. Özellikle Osmanlı toplumunda devlet politikalarını halka anlatmak, ortak yaşam için gerekli olacak ortak kültürü aşılama, birlik beraberliği kuvvetlendirecek devlet bilincini yansıtmak gibi birçok konu için bu sanat alanları kullanıldı.

Özellikle Klasik Edebiyat döneminde yaşayan kalemlerin devlet büyüklerini öven şiirlerinde dirijizmin etkisi büyüktür. Nitekim bu tür şiirlere devleti yönetenler tarafından bahşış verilmesi gibi uygulamalarla devlet büyüklerini öven şiirler yazılması bir sektör haline getirildi. Burada amacın direkt olarak bir yönlendirme veya yöneltme amacı olmadığını görüyoruz. Fakat edebi metinlerin gücünden yararlanılarak bir taraf oluşturmak veya iktidarın kudretinin halka arz ettirilmesi gibi amaçların olması dirijizmin varlığına işaret etmektedir.

Tanzimat Sonrası Dirijizm Örnekleri

Tanzimat dönemiyle birlikte yazın dünyası roman adında yeni bir tür ile karşılaştı. Roman kurmaca hikayelerin bir araya gelmesiyle oluşan uzun metinlerdir. Romanın yanında tiyatro, gazete, dergi gibi yazın türleri de gelişmiştir. Tanzimat ile birlikte batı tarzı yenilenme hareketi ve buna bağlı Türk Edebiyatına kazandırılan yeni türler yazın dünyasının zenginleşmesine sebep olmuştur. Bu zenginleşme beraberinde farklı fikirlerin ifadesini doğurmuştur. Dönemin iktidar sahipleri yine edebi metinler üzerinden çeşitli yönlendirmelere başvurmuştur. Osmanlı Devleti o dönemde devlet gelişmelerini tebaasına aktarmak, halkı bilgilendirmek, reformlarını iletmek için ilk resmî gazete olan Takvim-İ Vakayi gazetesini çıkarmışlardır. Burada iktidarın halkı yönetme ve yönlendirme amacıyla yazılan makaleler ve haberlere rastlanmaktadır (Yaşar, 2008: 2).

Tanzimat döneminde Avrupa'ya giden Namık Kemal ve arkadaşları orada gördükleri yenilikleri, gelişmeleri alıp geri döndüklerinde ülkede doğu-batı sentezi bir kültür yaratmak istemişlerdir. Bu ekip yeni bir toplum modeli hayal etmiş, mevcut yönetimi tutumları dolayısıyla eleştirmiş ve çıkardıkları gazetelerle ve bu gazetelerde yazdıkları makale ve haberlerle takındıkları tavırları halka benimsetmeye çalışmış, halkı yönlendirmek istemişlerdir. Namık Kemal ve arkadaşlarını bu fikirleriyle Osmanlı Devleti'nde ilk modern ideolojik hareket olmuşlardır (Güngörmez, 2014: 2). Ahmet Mithat Efendi'nin "Esaret" adlı öyküsünde, Namık Kemal'in "İntibah" adlı romanında ve bunlar gibi birçok yazınsal eserde toplumu yönlendirme amaçları güdülmüştür (Karabulut, 2007:2).

Ali Canip Yöntem'in Genç Kalemler dergisinde "Âtî-i Edebîmiz" başlığıyla ele aldığı yazıda ilk defa kullanılan millî edebiyat, II. Meşrutiyet'ten sonra yaşanan değişim ve dönüşümleri derinden

yaşayan ve edebiyat hayatına yeni bir soluk getiren harekettir (Yetiş, 1999:92). Milli edebiyat ile beraber Türkçülük akımının etkisi ön plana çıkmış milli benliği arttırıcı eserlere yer verilmiştir. Özellikle dönemde ele alınan eserler ele alındığında milli mücadele metinlerinin, iktidar sahibi olmak isteyenlerin dirijizmi açıkça kullandıkları güdümlü bir hareket ürünü olduğunun göstergesidir.

Faruk Nafiz, Halide Nusret, Mehmet Emin, Kemalettin Kamu gibi birçok isim milli mücadele döneminde toplumu bilinçlendirici, etkileyici ve milli bir mücadeleye yönlendirici eserler ortaya koymuşlardır.

II. Meşrutiyet döneminden itibaren sanat alanında istenen en büyük yeniliklerin başında milli bir tiyatro düşüncesi gelmektedir. Bu ideal Darülbedayi'nin kurulması ile kurumsal olarak gerçekleşmeye başlamıştır. Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin girişimleriyle yerli ve milli oyunlar için yarışmalar düzenlenmesi, sahneye Türk kadınının çıkartılmak istemesi, bu misyonla hazırlanan oyunların tiyatro organizasyonları tarafından öncelikli olarak oynanmasını sağlamaları milli bir tiyatro fikrinin sonucunda yaşanan gelişmelerdir. Piyeslerin oynanmasının problem olduğu bir dönemde yerli ve milli tiyatrolar özellikle Muhsin Ertuğrul'un yazarları teşvik etmesiyle yeni bir ivme kazanmıştır. Dönemin siyaset adamları, aydın, yazar ve edebiyatçılara yakın ilişkiler kurarak Cumhuriyet'in kültürel politikalarını halka aktarmak ve milli mesellere yönelik bilinç oluşturmak amacıyla birçok edebiyat ürünü gibi tiyatroyu önemli bir saha olarak görmüşlerdir. Tiyatronun görsel gücünü ve aktarım hızı düşünülerek bu alana daha çok ağırlık verilmiştir. Bu sebeplerden dolayı Cumhuriyet tiyatrosu halkı eğitmek, onu yönlendirmek, yapılan çalışmalarını aktarmak için bir araç olarak kullanılmıştır (Demir, 2017:2).

1930'lu yıllara gelindiğinde yeni bir devlet ve bu devletin sosyal ve sanatsal hayata dair yenilikler oluşturma çabaları ile birlikte tiyatro alanına ayrı bir önem verilmeye başlanmıştır. Hususiyetle tiyatro teşvik edilmiş, iktidar eliyle desteklenmiştir. Bu bağlamda tiyatro yazarları Cumhuriyet'in getirdiği yenilikleri halka anlatmak, benimsetmek ve sonraki nesillere ulaştırmak maksadıyla eserler kaleme almış, bu tiyatro eserleri birçok yerde uygulanmıştır. Bu metinlerden en önemlilerinin başında 1933 yılında yazılan Reşat Nuri'nin de oyun metni gönderdiği "Onuncu Yıl Oyunları" gelmektedir. Bu oyunlar estetik ve edebi yönden zayıf fakat popülizm oluşturma ve propaganda yapma konusunda güçlü metinlerdir. Oyunlarda Osmanlı yaşantısına karşın Cumhuriyet insanının ahvali karikatürize edilmiştir. Dini hurafeler eleştirilmiş, bilimin getirdiği akıl ön planda tutulmuştur (Demir 2017:2).

Dönemde tiyatroya verilen değerin bir diğer göstergesi de Halkevleri'dir. Halkevleri'nde tiyatro faaliyetlerini yürütmek için Temsil Akademisi kurulmuş ve en önemli şubesi olmuştur. Temsil akademisinde mektep piyesleri hazırlanmış ve günümüzün eğitimde bilinçaltını oluşturmuştur. Bu faaliyetlerinin yanında İstanbul Şehir Tiyatrosu açılmış, 1936 yılında da Ankara Devlet Konservatuvarı kurulmuş, 1946 yılında da Devlet Operası aktif hale getirilmiştir (Çongur, 2017:120). Tüm bu

gelişmeler Cumhuriyet dönemi yöneticilerinin sanata ve edebiyata verdiği değerin göstermektedir. Ama dönemde bu desteğin en büyük amacı sanat ve edebiyat yoluyla dönemin fikri altyapısını halka anlatmak ve yenilikleri halka benimsetmektir. Bu durum aslında bir dirijizm örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

1930'lu yıllarda Halkevleri Karagöz oyunları ile ilgili çalışmalar yapmışlardır. Karagöz oyunlarının metinleri güncellenmiş ve dönemin yenilikleri metinlerde işlenmiştir. Yeniden düzenlenen metinler ana yapısı bozulmadan yenilenmiştir. Hazırlanan oyunlar birçok yerde sahnelenmiştir. Burada amaçlanan Cumhuriyet'in getirdiği yenilikleri halka anlatmak, ideolojik alt yapısını insanlara aşılaktır (Çıkla, 2007:7).

Cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul ve Ankara'da birçok sanata ve edebiyata yönelik çalışmalar yapılmıştır. İlerleyen yıllarda Anadolu'ya yönelme ihtiyacı doğmuştur. Özellikle yapılan rejim değişikliğinin ve getirilen yeniliklerin taşraya duyurulması ve aktarılması adına Anadolu'ya yönelik başlamıştır. Bu amaçla Reşat Nuri Hülleci adlı oyunu yazmıştır (Demir 2017:2). Hülleci adlı oyunda Cumhuriyet ideolojisini yaymak, yenilikleri halka anlatmak gibi yönlendirme ve yön verme amaçları yatmaktadır. Bu durum da bir dirijizm örneğidir.

Cumhuriyet döneminde Kurtuluş savaşı kahramanlıkları, Atatürk sevgisi, savaşın verdiği yoksulluk ve çözüm yolları, Turan fikri, ülkü gibi birçok ideolojik konular sanat ve edebiyat alanına işlenmiş veya işletilmiştir. Bu dönemde resmi ideolojik anlayışı yansıtan oyunları şu şekilde sıralayabiliriz: Yaşar Nabi İnkılap Çocukları, Halit Fahri Onuncu Yılın Destanı, Aka Gündüz Beyaz Kahraman ve Mavi Yıldırım, N. Sırrı Örik Sönmeyen Ateş, Reşat Nuri İstiklâl, Yaşar Nabi Mete, Behçet Kemal Ergenekon ve Çoban, Nazmi Tonbuş Atilla, Münir Fahri Egeli Bay Önder, Hayrettin İlhan Altın Yay, Hüsnü Yıldız Mete, Cem Aşkun Oğuz Destanı, Osman Cemal Kaygılı Üfürükçü, Ertuğrul Şevket Şeriat (Çongur, 2017:120).

Cumhuriyet döneminde tiyatro, görsel gücün simgesi ve iletinin alıcıya ulaşmasında en güçlü araç olduğu görülmektedir. Tiyatronun yanında roman, hikâye gibi diğer edebi türlerin varlığını görmekteyiz. Bu türler üzerinden de dönemin fikri alt yapısı ve yenilikler halka ulaştırılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Anadolu'ya açılma faaliyetleri ortaya çıkmıştır. Reşat Nuri'nin Çalikuşu, Kan Davası, Yeşil Gece, Acımak, Kavak Yelleri, Halide Edip'in Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye, Yakup Kadri'nin Yanan, Kiralık Konak, Panaromalar gibi birçok roman dönemin özelliklerini halka anlatmaya çalışan romanlardır. Bu romanlar, halkı yönlendirme ve yöneltme eğilimleri olduğundan dolayı dirijizm örneği olarak görülebilir. Bu romanlar arasında dirijizm açısından en dikkat çeken Reşat Nuri'nin Çalikuşu adlı romanıdır (Selçuk Çıkla, 2007).

1940'lı yıllara gelindiğinde teknolojik gelişmelerle beraber ortaya çıkan radyolar, güç sahiplerinin yeni aracı haline gelmiştir. Türkiye'de yaygınlaşması daha geç vakitleri bulsa da dirijizm

açısından önemli bir araç olmuştur. Daha sonrasında sinema ve televizyonun yaygınlaşması ile görsel gücün dirijizmde en etkili şekilde kullanımının önü açılmıştır. Burada değinilmesi gereken en önemli konu Yeşilçam Sineması'dır. 1940'lı yıllarda faaliyetlerine başlayan ve ilk renkli filmini 1953 yılından gösterime sokan Yeşilçam bir döneme damga vuran büyük bir sektör haline gelmiştir. Yeşilçam filmleri başlı başına incelenmesi gereken bir konudur. Dönemin problemleri beyaz perdeye yansıtılarak popülizm oluşturulmuş aktarılmak istenen fikirler başarılı şekilde aktarılmıştır. Cumhuriyet döneminden günümüze en büyük dirijizm hareketi olarak Yeşilçam kabul edilebilir.

Günümüz Örnekleri

Görsel medya ve kitle iletişim araçlarının kültürün taşıyıcısı ve aktarıcısı olduğu birçok bilim insanı tarafından kabul görmektedir. Gelişen teknoloji ile beraber kitle iletişim araçları çok güçlü ve etkili hale gelmiştir. Amerika'da futbol müsabakası anlatan bir spiker aynı anda dünyanın farklı noktalarına yayın yapabilmektedir. Dolayısıyla görsel medya, günümüzün en büyük iletişim araçlarından biri haline gelmiştir (Kocadaş, 2006:5). Görsel medyanın bu gücü bilindiğinden iktidar sahipleri aktif olarak görsel medyayı kullanmakta, etkilerinden yararlanmaktadır. Siyasi hareketler, fikir grupları, sivil toplum kuruluşları vb. yapılar kendi çalışmalarını aktarmak, düşüncelerini insanlara ulaştırmak amacıyla medyayı propaganda aracı olarak kullanmaktadır. Ticaret ile uğraşan kuruluşlar ürünlerinin veya verdileri hizmetlerin pazarlanması için reklam vermek suretiyle görsel medyayı kullanmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları yapılan çalışmaları aktarmak, ihale veya personel alımı gibi işlerinden ötürü görsel medyayı kullanmaktadır. Bütün bu örneklerde eğilimin bu kadar çok olması görsel medyanın halkı peşinden sürükleyecek gücünün olması doğal bir popülizm oluşturacak kudrete sahip olmasındandır.

Dünya üzerinde gelişen teknoloji ve her gün bir yenisi eklenen kitle iletişim araçları insan hayatına çok çabuk girmiş ve ayrılmaz bir parça haline gelmiştir. Bu durumun sonucu olarak mevcut yaşantının dışında sanal bir yaşam ortaya çıkmıştır. Sosyal medya, görsel medya, internet siteleri, forum siteler, televizyon, sinema vb. birçok kitle iletişim araçları doğmuştur. Bu kitle iletişim araçları dirijizm için biçilmiş bir kaftan hükmündedir. Çünkü görselliğin gücü ve kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı en çok fikirlerini ve çalışmalarını kitlelere aktarmak isteyen güçlerin işlerine yarayacaktır.

İnternetin yaygın olarak kullanılmasıyla ortaya çıkan yeni kitle iletişim araçları (görsel medya, sosyal medya, forumlar vb.) subliminal yöntemleri kullanmaya başlamışlardır. Aktarmak istedikleri iletiyi artık direkt vermek yerine arka planda şekil veya sembollerle vermektedirler. Bu durumu bir örnek ile açıklamak gerekirse şöyle ifade edebiliriz: Reklamların tüketici davranışları üzerindeki etkisini araştıran James Vicart, 1957 yılında bir çalışma yapar. Bir sinema salonunda "Picnic" adlı filmin gösterimi sırasında projeksiyon cihazının hemen yanına "takistoskop" adlı bir cihaz yerleştirir.

Bu cihaz görüş algısı denemelerinde kullanılmakta ve çok kısa, anlık sürelerde resim ve harf göstermektedir. Film esnasında her beş saniyede bir flash şeklinde patlayan reklam mesajını filmin arka planında gösterir. Bu mesajlar saniyenin 1/3000'i kadar kısa bir süre içinde ekrana yansımakta ve dolayısıyla izleyiciler tarafından doğrudan fark edilememektedir. Yansıtılan mesaj "Coca Cola için", "Acıktığımız mı? Popcorn Yiyin" şeklindedir. Bu uygulama tamamlandıktan sonra ürünlerin satış oranlarındaki değişimler incelenir. Popcorn'da %57,8, Coca Cola'da ise %18.1 oranında satış artışı yaşanmıştır (Bourse, 2012:10). Bu araştırma subliminal yöntemlerin bir fikri aktarmada, bir ürünün reklamını yapmada kısacası bir mesajı iletmede en doğru yol olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Tarihten günümüze her dönemde iktidar sahipleri mensubu oldukları topluma yön vermek istemişlerdir. Bu yön verme işlemi dönemin şartlarına göre farklılık göstermektedir. Fakat her dönemde yöntem olarak benzer formlarda karşımıza çıkmaktadır. İlkel dönemlerde mağara duvarlarına yapılan resimler, yazının icadıyla basılan eserler, geleneksel tiyatrolar, modern tiyatrolar, romanlar, mecmualar, sinema filmleri, diziler, reklam filmleri, sosyal ve görsel medya içerikleri, internet içerikleri vb. araçların tamamı dönemin iktidar sahiplerinin sıklıkla kullandıkları öğeler olmuşlardır. Bütün bu saydığımız kitle iletişim araçlarının ortak yönü görsel gücünün olması ve edebi içeriklere sahip olmasıdır.

Teknolojik gelişmelerin en üst seviyede yaşandığı günümüzde dirijizmin örneklerine daha sık rastlamaktayız. Çünkü gelişen teknolojinin getirdiği kitle iletişim araçları güçlü görsel özelliklere sahip alıcıya iletiyi en hızlı şekilde ulaştırma potansiyelini elinde bulunduran unsurlardır. Bu sebeple iktidar sahipleri kitle iletişim araçlarını kendi fikir, düşünce ve icraatlarını topluma ulaştırmada araç olarak kullanmaktadırlar.

Bütün bu sebepleri sonuçlar ve olgular göz önünde alındığında dirijizmin olumlu veya olumsuz bir durum için kullanılabilmesi sonucu çıkmaktadır. Bu bağlamda özellikle kültürel aktarım, madde bağımlılığı ile mücadele, kadın hakları gibi sosyal sorumluluk konuları için dirijizm yöntemleri kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alver, K. (2012), *Kültür Soyolojisi İncelemeleri*, Ankara: Hece Yayınları.
- Aypek, N., Ban, Ü., Güzel, A., Küçüközmen, C., & İltaş, Y. (2009). *Ekonomik Terimler Sözlüğü*. Gazi Kitabevi. Ankara.
- Bourse, H. Y. (2012), *Reklam ve ideoloji: subliminal reklam ve örnek incelemeler*.
- Burke, P. (2003). *Tarihin görgü tanıkları*. Çev. Z. Yelçe), İstanbul: Kitap.

Çıkla, S. (2007). Türk Edebiyatında Dirijizmin Karagöz Piyesleri Boyutu. *Millî Folklor*, 19, 73.

Çongur E. (2017). Ulusal Kimliği Tiyatro İle Kurmak, Ankara, İmge Kitabevi.

Demir, B. (2017), Reşat nuri güntekin'in vergi hırsız adlı oyununda "makbul vatandaş" tipi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.

Güngörmez, B. (2014). Türk düşünce dünyasında türk muhafazakârlığı'sorunsalı ve kültürel muhafazakârlık olarak 'türk muhafazakârlığı. *Muhafazakar düşünce/conservative thought*, 10(39).

İspir, N.B. (2012), Medya Planlama, Eskişehir: Açık öğretim Fakültesi Yayınları.

Kocadaş, B. (2004), "Kitle İletişim Araçları Eğitim İlişkisi", *Dinbilimleri Araştırma Dergisi*.

Parsa, A.F. (2007), "İmgenin Gücü ve Görsel Kültürün Yükselişi", *Fotoğrafya Dergisi*, 19, 1-10.

Yaşar, F. T. (2008). Osmanlı Kadınının Eğitimine Yönelik İlk Süreli Yayın: Terakki-i Muhadderat, *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 3, 98-105.

Yetiş, K. (1999). *Millî Edebiyat Anlayışı*.

Yücel, B. (2009). *Parlâmenter hükûmet sisteminin rasyonelleştirilmesi ve Türkiye örneği*. Adalet Yayınları.